

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА
NATIONAL ECONOMY

УДК 330.341.1

doi: <https://doi.org/10.15330/apred.2.21.250-266>

Кропельницька С.О.¹, Kim С.Ф.²

**ЕКОНОМІЧНА КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА УКРАЇНСЬКІ
РЕАЛІЇ**

Карпатський (Прикарпатський) національний університет
імені Василя Стефаника,
кафедра фінансів,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ,
76018, Україна,
¹тел.: +380982835169
e-mail: svitlana.kropelnytska@pnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4992-9550>

²тел.: +380504346890
e-mail: serhii.kit.22@pnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7048-6623>

Анотація. У статті розкрито сучасні теоретико-методологічні засади економічної кластеризації як ефективного інструмента інноваційного розвитку з урахуванням українських реалій. Метою дослідження є обґрунтування концептуальних підходів до кластеризації вітчизняної економіки, виявлення ключових чинників формування кластерних систем та розробка рекомендацій з їх практичної імплементації. Для досягнення цієї мети застосовано комплекс методів: історико-логічний аналіз еволюції кластерної теорії (від Маршалла до Портера), системний аналіз моделей кластерних структур, контент-аналіз вітчизняних та зарубіжних публікацій, порівняльний аналіз мережевих і кластерних утворень, а також метод експертних оцінок щодо адаптації концепцій до українського контексту.

Результати дослідження демонструють, що кластеризація об'єднує виробничі, наукові, освітні та державні інституції в єдині інноваційні екосистеми, здатні підвищувати продуктивність праці та інвестиційну привабливість регіонів. На основі порівняльного аналізу попереднього досвіду країн ЄС, Північної Америки та Азії запропоновано методичні рекомендації щодо гармонізації стандартів, стимулювання людського капіталу, впровадження «smart integration» та цифровізації кластерних платформ.

Наукова новизна статті полягає в інтеграції класичних теоретичних підходів і сучасних практичних кейсів для розробки адаптованої до українських умов класифікації кластерів, уточненні дефініції «кластера» у контексті багаторівневої взаємодії суб'єктів господарювання, науки і влади, а також у формуванні комплексного методологічного інструментарію оцінки ефективності кластерних утворень. Використання політетичного підходу та критеріальної основи дозволило створити алгоритм виявлення «критичної маси» для запуску кластерних ініціатив.

Практична значущість роботи полягає в тому, що розроблені рекомендації можуть бути використані органами державної влади, регіональними адміністраціями та бізнес-асоціаціями для формування цільових програм підтримки кластерів, підготовки правових актів, а також дизайну навчальних і консультаційних модулів для менеджменту кластерних ініціатив.

Ключові слова: кластеризація економіки, інноваційні екосистеми, територіальна концентрація, географічна локалізація, конкурентні переваги, національні реалії, інституційне середовище, українські кластери.

**ECONOMIC CLUSTERING AS A TOOL FOR INNOVATION-DRIVEN
DEVELOPMENT: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS
AND UKRAINIAN REALITIES**

Vasyl Stefanyk Carpathian (Precarpathian)
National University,
Department of Finance,
Shevchenko str.57, Ivano-Frankivsk,
76018, Ukraine,
¹tel.: +380982835169
e-mail:svitlana.kropelnytska@pnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4992-9550>

² tel.: +380504346890
e-mail: serhii.kit.22@pnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7048-6623>

Abstract. This article explores the contemporary theoretical and methodological foundations of economic clustering as an effective mechanism for innovation-driven development, taking into account Ukrainian realities. The research aims to substantiate conceptual approaches to clustering in the domestic economy, identify key factors in the formation of cluster systems, and develop recommendations for their practical implementation. To achieve these objectives, a suite of methods was employed: a historical–logical analysis of the evolution of cluster theory (from Marshall to Porter), a systems analysis of cluster-structure models, content analysis of domestic and international publications, comparative analysis of network and cluster formations, and expert assessments to adapt these concepts to the Ukrainian context.

The findings demonstrate that clustering unites manufacturing, scientific, educational, and governmental institutions into cohesive innovation ecosystems capable of enhancing labor productivity and investment appeal at the regional level. Based on a comparative analysis of experiences in the EU, North America, and Asia, methodological recommendations are proposed for harmonizing standards, stimulating human capital, implementing “smart integration,” and digitizing cluster platforms.

The article’s scientific novelty lies in integrating classical theoretical approaches with contemporary practical case studies to develop a classification of clusters adapted to Ukrainian conditions, refining the definition of “cluster” in the context of multi-level interaction among business, science, and government, and creating a comprehensive methodological toolkit for evaluating cluster effectiveness. The use of a polythetic approach and a criterion-based framework has enabled the design of an algorithm for identifying the “critical mass” necessary to launch cluster initiatives.

The practical significance of this work is that the proposed recommendations can be utilized by government bodies, regional administrations, and business associations to design targeted cluster-support programs, draft legal frameworks, and develop training and advisory modules for cluster management.

Keywords: economic clustering, innovation ecosystems, territorial concentration, geographic localization, competitive advantage, national realities, institutional environment, Ukrainian clusters.

Вступ. Світові економічні трансформації, зумовлені інтенсифікацією глобалізаційних процесів, породжують об’єктивну потребу в розробці нових форм ефективної взаємодії між суб’єктами ринку та державними інституціями. Стійкий соціально-економічний поступ, як стратегічна мета державної політики, вимагає всебічного підходу, який поєднує модернізацію інфраструктури, акумуляцію інвестиційних ресурсів та інституціоналізацію інноваційної діяльності. З огляду на це, пріоритетними постають механізми формування новітніх організаційно-економічних

форматів співпраці між бізнесом, науковими, освітніми установами й органами публічної влади.

Одним із найбільш результативних підходів до стимулювання інноваційної динаміки у господарському середовищі визнається кластерна модель економічної організації. Її апробація в економіках розвинених країн засвідчила ефективність інтеграції підприємств на засадах кооперації, знаннєвої синергії та оптимізації трансакційних витрат, що позитивно впливає на конкурентоспроможність як окремих суб'єктів, так і національних економік у цілому.

Формування кластерних структур, прив'язаних до певних територій та галузей, дає змогу активізувати внутрішні ресурси регіонів, водночас сприяючи підвищенню продуктивності праці та стимулюванню підприємницької ініціативи. У межах кластерів забезпечується більш ефективне управління ланцюгами вартості, адаптація до технологічних змін і розвиток партнерств, що створює підґрунтя для формування інноваційної екосистеми.

В українських умовах кластеризація постає як один із перспективних інструментів економічного оновлення, здатний активізувати внутрішній ринок, покращити зайнятість і забезпечити зростання інноваційного потенціалу. Особливої актуальності цей підхід набуває в контексті необхідності структурної перебудови національної економіки та інтеграції до європейського економічного простору.

Теоретико-методологічні основи кластерного розвитку були розгорнуто досліджені зарубіжними вченими, зокрема: М. Портером, Д. Радебі, Е. Леммером, Ж. Мингалєвою, С. Ткачевою, П. Самуельсоном, що сприяло формуванню цілісної концепції кластеризації як багаторівневої інтеграційної структури. Їхні дослідження окреслюють інституціональну основу та функціональну модель кластерів, акцентуючи на потребі державного супроводу таких утворень.

В українському науковому дискурсі проблематика економічної кластеризації розкрита у працях В. Базилевича, І. Бураковського, П. Єщенка, С. Кропельницької, А. Поручника, В. Чужикова, С. Соколенка та ін., які аналізували різні аспекти кластерних механізмів, включно з фінансовим забезпеченням, інституціональним регулюванням та інноваційною спроможністю. Водночас, незважаючи на накопичений емпіричний матеріал, відчувається потреба у комплексному дослідженні методології побудови кластерів в умовах посткризової трансформації економіки.

На сьогодні актуальним викликом залишається відсутність узгоджених наукових підходів до класифікації кластерів, обґрунтування механізмів їх запуску та оцінювання ефективності функціонування. Недостатня розробленість концептуального апарату ускладнює формування державної політики у сфері кластерного розвитку, що підтверджують і аналітичні дані, згідно з якими лише 18% регіональних програм передбачають кластерні ініціативи як інструмент регіонального розвитку.

Таким чином, економічна кластеризація, як форма організації інноваційної економіки, потребує подальшого наукового осмислення, зокрема у контексті формування адаптивної методології для національного господарства, що базуватиметься на принципах сталості, інклюзивності та технологічної гнучкості.

Постановка завдання. Вивчення економічної кластеризації потребує інтеграції багаторівневого підходу до аналізу чинників, що формують підґрунтя для виникнення кластерних структур, з урахуванням специфіки їхньої внутрішньої організації, механізмів функціонування та оцінювання впливу на макроекономічні показники національного розвитку. Комплексне дослідження кластеризаційних процесів дозволяє виявити системні закономірності функціонування кластерів у взаємозв'язку з інституційним середовищем, ринковими механізмами та інноваційною інфраструктурою, що, у свою чергу, формує основу для обґрунтування ефективних

інструментів державного регулювання з метою активізації їхнього впровадження в українському економічному просторі. Відтак, подальше вдосконалення теоретико-прикладних аспектів кластерної політики розглядається як ключовий чинник формування стійкої моделі економічного розвитку, що забезпечує довгострокове зростання національної конкурентоспроможності.

В українських реаліях ефективна імплементація кластерного підходу стикається з рядом викликів, зокрема – інституційною нестабільністю, нерівномірністю регіонального розвитку та обмеженим доступом до фінансування інноваційної діяльності. Проте виявлення та підтримка перспективних кластерних ініціатив у різних секторах економіки створює передумови для підвищення рівня інноваційності вітчизняного виробництва, диверсифікації експортного потенціалу та зміцнення економічної безпеки держави. Таким чином, дослідження природи кластеризації у поєднанні з вивченням її національної специфіки має фундаментальне значення для розробки ефективної стратегії соціально-економічного розвитку України в умовах євроінтеграції та глобалізаційних викликів.

Результати. Ідеї просторової концентрації економічної активності не є новими для економічної науки. Ще в XIX столітті А. Маршалл у своїх працях здійснив ґрунтовний аналіз територіального скупчення виробничих процесів, на прикладі англійських промислових центрів, зокрема текстильного виробництва в Манчестері та металургії в Шеффільді. У подальшому розвиток концепції було продовжено представниками італійської економічної школи, які в середині XX століття сформували модель індустріальних округів, що базувалась на кластеризації малих та середніх підприємств у межах спеціалізованих територій. Теоретичне підґрунтя подальших досліджень було закладене у працях таких вчених, як М. Емрайт, М. Фельдман і, особливо, М. Портер, котрий здійснив концептуалізацію кластера в сучасному вигляді, розширивши маршаллівське трактування економічної концентрації [1, с. 240].

У визначенні М. Портера кластери трактуються як територіально локалізовані системи, до складу яких входять взаємозалежні фірми, сервісні структури, освітні й науково-дослідні установи, а також урядові організації. Ці суб'єкти економічної діяльності функціонують у межах певної галузі, утворюючи стійкі взаємозв'язки, що ґрунтуються на поєднанні конкуренції та кооперації, забезпечуючи при цьому ефективне впровадження інновацій та використання спільної інфраструктури [2, с. 80]. Значна увага приділяється ролі освітніх закладів, центрів стандартизації й професійного навчання, які сприяють формуванню людського капіталу й підтримують процеси інноваційного розвитку в межах кластера [3, с. 259].

Сучасні економічні кластери являють собою складні, гнучкі й багатокомпонентні структури, в яких інтегруються виробничі, інтелектуальні, логістичні й адміністративні ресурси. Аналіз результатів емпіричних досліджень засвідчує, що такі утворення здатні забезпечити підвищення регіональної економічної динаміки, сприяти зростанню продуктивності праці та привабливості інвестиційного клімату, особливо в умовах зростаючої глобальної конкуренції. Кластери, як вказує Портер, охоплюють не лише комерційні структури, а й численні допоміжні організації, що створюють додаткову вартість через обмін знаннями та доступ до спільних технологічних платформ [3, с. 260].

Основою кластерної моделі слугує принцип географічної концентрації економічних агентів, взаємопов'язаних галузевою спеціалізацією та коопераційними зв'язками. У межах таких угруповань відбувається обмін професійним досвідом, стандартизованими практиками виробництва, спільне використання трудових та технічних ресурсів, що зумовлює утворення цілісної економічної екосистеми. Як

правило, подібні структури формуються в межах економічно активних регіонів, де зосереджені логістичні потоки, кадрові ресурси та технологічні можливості.

Вивчення українських наукових публікацій свідчить про наявність кількох парадигмальних підходів до трактування поняття «кластер». Один із найбільш розповсюджених підходів розглядає кластер як форму територіальної концентрації підприємств, що ведуть діяльність у суміжних галузях, демонструють високий рівень співпраці, обміну знаннями та координації стратегій у межах спільного економічного простору. Такі об'єднання, як правило, мають доступ до спільної інфраструктури, формують єдиний ринок послуг і праці, а також спільно реагують на виклики зовнішнього середовища.

Інтерпретація кластера як мережевого об'єднання, що включає не лише бізнес-структури, але й елементи інфраструктури науково-дослідного, освітнього та управлінського характеру, передбачає розширення його функціонального змісту. Такий підхід дозволяє розглядати кластер як елемент територіального соціально-економічного розвитку, орієнтованого на підвищення конкурентоспроможності продукції та забезпечення стійкого зростання. У цьому контексті важливою складовою стає формування партнерських зв'язків, інтеграція виробничих і науково-дослідних процесів, а також створення ефективної системи обміну знаннями та ресурсами.

Насамкінець, функціональне визначення кластера полягає в розумінні його як динамічної системи з високим рівнем внутрішньої взаємодії, що об'єднує різноманітні економічні суб'єкти – від постачальників сировини до наукових центрів. Такий системний підхід дозволяє досягти синергетичного ефекту завдяки оптимізації логістичних ланцюгів, обміну технологічними інноваціями та раціональному використанню ресурсів, що, у свою чергу, формує підґрунтя для стійкого зростання на мікро- й макроекономічному рівнях.

У сучасній економіці кластери розглядаються як одна з ключових форм організації просторової економічної взаємодії, що охоплює підприємства, установи, інфраструктурні об'єкти та інституції, які діють у тісному функціональному зв'язку на обмеженій території. Локалізація таких суб'єктів господарювання сприяє формуванню стабільних партнерських зв'язків і дозволяє досягати ефекту синергії завдяки оптимальному використанню місцевих ресурсів, координації стратегій розвитку та взаємодоповненню функцій між елементами системи. Це забезпечує як посилення економічної самодостатності регіону, так і підвищення його адаптаційного потенціалу в умовах глобалізованого ринку.

Змістовна сутність кластерів передбачає їх трактування як інтегрованих економічних систем, у межах яких об'єднуються виробничі підприємства, постачальники сировини та комплектуючих, логістичні компанії, освітні заклади, науково-дослідні інститути та консалтингові організації. Така міжгалузева і міжфункціональна взаємодія зумовлює формування внутрішньої інфраструктури, спрямованої на підвищення рівня інноваційності, зростання ефективності бізнес-процесів та активізацію трансферу знань. У цьому контексті кластери виступають каталізаторами структурної трансформації економіки та чинниками технологічного прориву регіонального масштабу.

Концептуальні засади формування кластерних структур в індустріальній площині передбачають їх функціонування як виробничо-економічних утворень, де суб'єкти господарювання інтегруються на основі спільного технологічного циклу. Територіальна концентрація підприємств, що спеціалізуються на різних фазах виробництва та обслуговування кінцевого споживача, формує передумови для створення єдиних інноваційно-виробничих систем. Альтернативність такого підходу

порівняно з традиційною галузевою організацією дає змогу посилити конкурентні позиції не лише окремих підприємств, а й усієї регіональної економіки [4; 5].

Наукова дискусія вітчизняних дослідників щодо категоріального апарату економічної кластеризації засвідчує наявність низки дефініцій, які акцентують увагу на взаємозв'язках суб'єктів, територіальній близькості, галузевій спорідненості та коопераційних механізмах. Найбільш поширене визначення тлумачить кластер як локалізоване об'єднання підприємств, що функціонують у суміжних сферах, підтримують між собою стабільні ділові зв'язки, обмінюються технологіями, кадрами, капіталом і використовують спільну спеціалізовану інфраструктуру (Табл. 1).

Окрім суто економічного виміру, кластери можуть бути проаналізовані як соціально-інституційні утворення, де поряд із підприємницькими структурами беруть участь органи місцевого самоврядування, науково-дослідні організації та громадські інститути. Подібна багаторівнева модель дозволяє інтегрувати виробничі, інноваційні та освітні процеси, що в довгостроковій перспективі забезпечує зростання соціального капіталу та посилення стійкості регіональних економік до зовнішніх шоків.

Розуміння кластера як багатокomпонентної мережі, у якій відбувається системний обмін знаннями, інноваціями та ресурсами, дозволяє розглядати його не тільки як інструмент територіального розвитку, але й як механізм формування доданої вартості. Злагоджена взаємодія між постачальниками, виробниками та споживачами створює передумови для підвищення ефективності виробничих процесів і забезпечує стабільний розвиток регіонального господарського середовища [6].

Оцінюючи адаптаційний потенціал кластерної моделі в контексті української економіки, варто зазначити, що імпортовані з-за кордону підходи не завжди враховують особливості національного інституційного середовища, культурні чинники, нерівномірність регіонального розвитку та рівень інноваційної активності суб'єктів. Це зумовлює потребу в трансформації теоретико-методологічних засад кластеризації з урахуванням вітчизняних реалій, що повинно знайти своє відображення в адаптованих визначеннях та концептуальних схемах кластерного управління.

Систематизоване представлення українських підходів до визначення та класифікації кластерів, що враховує регіональну специфіку та актуальні завдання соціально-економічного розвитку, надає можливість не лише підвищити ефективність впровадження кластерної політики, але й забезпечити її відповідність стратегічним орієнтирам національної економіки. Такий підхід унаочнений в аналітичній формі на прикладі табл. 1, яка відображає ключові елементи кластерного підходу в українському науковому дискурсі.

Вивчення підходів українських науковців до трактування поняття «кластер» свідчить про наявність різноманітних методологічних орієнтирів, що ґрунтуються на територіальному, галузевому та функціональному аспектах, що чітко прослідковується при аналізі табл. 2. Так, С. І. Соколенко розглядає кластери як просторові угруповання взаємозалежних суб'єктів господарювання у межах певного промислового ареалу, об'єднаних прагненням досягти високої якості продукції, орієнтованої на глобальні ринки [8, с. 24-28]. У цьому підході домінує акцент на регіоналізації виробничих процесів і прагненні до конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Інший вектор аналізу пропонують М. В. Малий та М. П. Войнаренко, які трактують кластери як об'єднання підприємств галузевої та територіальної спрямованості, що взаємодіють із науковими установами та місцевою владою з метою посилення конкурентних позицій та стимулювання соціально-економічного зростання регіонів [9, с. 18]. Важливо, що у цьому випадку підкреслюється значення міжсекторальної кооперації як основи для формування стабільних партнерських відносин.

Таблиця 1

Визначення терміна «кластер» вітчизняними вченими

Table 1

Definition of the term “cluster” by domestic scientists

Автор	Визначення
С.І. Соколенко	«Кластер – це територіальне об’єднання взаємозалежних підприємств та установ у межах відповідного промислового регіону, що спрямовують свою діяльність на виробництво продукції світового рівня» [8].
М.В. Малий М.П. Войнаренко	«Кластер – це територіально-галузеве добровільне об’єднання підприємств, які тісно співпрацюють із науковими установами та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції та динамічного економічного зростання регіону» [9].
М.П. Войнаренко	«Кластер – це група розташованих на території поселення або поблизу нього взаємозалежних підприємств та організацій, які взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги одне одного. Кластер – просторово сконцентрована критична маса спеціалізованих, численних діючих осіб, які залучені в комбіновані конкуренцію та кооперацію» [10].
О.І. Амоша, К.В. Некрасова, С.Г. Поляков, В.І. Співак	«Кластер – географічно локалізована сукупність інноваційно активних суб’єктів економічної діяльності з мотивованими і стійкими коопераційними відносинами, що утворюють безперервну синергічну систему одержання, освоєння у виробництві, промислового випуску і реалізації ринкового продукту в окремо взятому галузевому сегменті. Іншими словами, кластер – це сукупність підприємств, які відповідають трьом ознакам: географічна належність (функціонують на визначеній території); технологічна ознака (використання загальної технологічної бази), вертикальна Інтеграція» [11]

Водночас, у подальших наукових працях М. П. Войнаренка розкривається глибше розуміння кластеризації, згідно з яким кластери формуються за рахунок кооперації та конкуренції підприємств, що територіально наближені. Така критична маса суб’єктів господарювання створює передумови для формування просторово сконцентрованих інноваційних екосистем, в яких кожен елемент впливає на зростання конкурентних переваг інших учасників [10, с. 30].

Більш розширене тлумачення поняття кластеру запропоновано в дослідженнях О. І. Амоші, К. В. Некрасової, С. Г. Полякова та В. І. Співака. Автори акцентують увагу на територіальній концентрації економічних агентів, які мають спільну технологічну основу, активно займаються інноваціями та підтримують сталі коопераційні зв’язки [11, с. 13-18]. У фокусі аналізу — технологічна синергія та рівень інтеграції, які забезпечують не лише ефективність виробництва, а й динамізм розвитку інноваційного середовища.

Спільною рисою наведених підходів є підкреслення ролі регіональної, галузевої або функціональної інтеграції, проте відсутність єдиного визначення терміна «кластер» свідчить про методологічну фрагментацію у цій сфері досліджень. Попри загальну визнаність кластерів як дієвого інструмента економічного розвитку, у науковій літературі досі не сформовано універсального визначення цього явища. Одні науковці розглядають кластери як просторово-інноваційні утворення [12], тоді як інші

ототожнюють їх із будь-якими комбінаціями суб'єктів господарювання в межах однієї або кількох галузей [13].

Ця теоретична розмитість, як зазначає В. Капустин, є характерною рисою соціально-економічних наук, зумовленою неможливістю однозначного формалізованого підходу до складних економічних категорій. Науковець вказує на закономірність існування множинності інтерпретацій, методів і підходів, що ускладнює систематизацію досліджень у галузі кластеризації та підкреслює необхідність уточнення дефініційного апарату [10].

У світлі зазначеного особливої актуальності набуває формування уніфікованого визначення поняття «кластер» та суміжних термінів, що забезпечить розвиток ефективного нормативного середовища. Такий підхід створить умови для правового регулювання механізмів підтримки кластерних ініціатив, уникнення термінологічних помилок, а також мінімізації ризиків неефективного використання державних ресурсів. Крім того, систематизація кластерів за типами організації та видами діяльності є необхідною для подальшої розробки політик інтеграції цих структур у національну економічну модель.

Для ілюстрації диференціації кластерних і мережевих структур у дослідженні подано порівняльний аналіз за ключовими ознаками (Табл. 2), що дозволяє детально розкрити їхню природу та взаємозв'язки в економічному середовищі.

Таблиця 2

Мережні структури й кластери: порівняльні характеристики

Table 2

Network structures and clusters: comparative characteristics

Характеристика	Мережні структури	Кластери
Мета утворення	Нерідко ставиться лише одна мета (пов'язана з маркетингом, тренінгом чи іншим)	Робиться акцент на декілька факторів, що впливають на конкурентну позицію (трансфер технологій, розвиток кадрового потенціалу, державне регулювання розвитку території, законодавча ініціатива і таке інше)
Учасники	Компанії та організації однієї галузі промисловості	Компанії та організації багатьох галузей промисловості (споріднені галузі, навчальні заклади, фінансові й урядові установи)
Розмір	5-20 компаній	10-150 компаній
Розміщення	Невеликий географічний район (місто, район, регіон)	Широкий географічний простір (територія регіону, держави, міжнародний простір)

Джерело: систематизовано авторами на основі списку використаних джерел.

На основі аналізу таблиці 2 можна виявити суттєві відмінності між мережевими структурами та кластерними об'єднаннями за ключовими характеристиками. Мережеві структури, як правило, функціонують у рамках обмеженого переліку завдань, зосереджених переважно на виконанні прикладних функцій, як-от організація спільних маркетингових кампаній, освітніх заходів чи координація окремих операцій. Натомість кластери передбачають інтегративну модель взаємодії, яка охоплює більш широку палітру чинників, що впливають на конкурентоспроможність – включно з трансфером інновацій, розвитком людського капіталу, інституційним супроводом державної політики у сфері просторового розвитку та підтримкою на рівні законодавчих ініціатив.

Варіативність складу учасників у кластерах надає їм вищого рівня функціональної гнучкості порівняно з мережевими структурами. Якщо перші здебільшого охоплюють

суб'єкти, які діють у межах однієї галузі, то другі включають підприємства з комплементарних секторів, доповнені науково-дослідними інституціями, фінансовими організаціями та органами влади. Такий формат взаємодії сприяє синергії між науковою, економічною та державною сферами, що вважається ключовим чинником формування інноваційно активного середовища.

Структурна специфіка також суттєво диференціює ці форми. Кількісна складова мережових утворень обмежена, зазвичай включає від 5 до 20 організацій, тоді як кластерні моделі демонструють ширшу інтеграцію – від 10 до 150 суб'єктів господарювання. Такі відмінності обумовлюють і геопросторову конфігурацію: мережі, як правило, сконцентровані в межах одного міста або району, у той час як кластери можуть охоплювати регіональні та міжнародні простори. Це розширює можливості для економічної інтеграції та підвищення інвестиційної привабливості.

Узагальнені характеристики, представлені в таблиці, підтверджують, що мережеві структури є локалізованими, із вузькою функціональною спрямованістю, тоді як кластери демонструють міжгалузевий і міжрегіональний характер з орієнтацією на розвиток інноваційних процесів та створення комплексної взаємодії між суб'єктами господарювання, наукою та державою.

Методологічний інструментарій кластерного аналізу виконує широкий спектр завдань. Серед основних – класифікація об'єктів дослідження на підставі параметрів, що відображають їх економічну сутність, емпірична перевірка гіпотез щодо існування кластерних утворень, а також побудова нових класифікацій для явищ, що залишаються слабо дослідженими. При цьому важливу роль відіграє виявлення зв'язків між елементами системи та їхня структуризація відповідно до концептуальних підходів.

На відміну від класичних методів групування, кластерний підхід базується на системному врахуванні багатовимірних групових характеристик. Попри те, що можлива побудова кластерів на основі окремих параметрів, частіше застосовується політетичний принцип, згідно з яким формування груп відбувається за сукупністю всіх релевантних ознак. Такий підхід є ефективним у випадках, коли досліджувані об'єкти не піддаються однозначній класифікації, а самі множини є нечіткими. Це зумовлює неможливість використання традиційних методів перевірки статистичної значущості.

З огляду на це, методи кластерного аналізу застосовуються не лише для ідентифікації структурних утворень, а й для розробки адаптивних управлінських стратегій, що ґрунтуються на аналізі середовища організації. Такий підхід дозволяє формувати стратегічні рішення, що відповідають як зовнішнім викликам, так і внутрішнім ресурсним можливостям підприємств.

Подальший розвиток кластерного аналізу в соціально-економічній сфері стикається з низкою викликів, пов'язаних з динамікою економічних процесів та відсутністю універсальних підходів до класифікації складних явищ. Особливо складним виявляється етап формулювання гіпотез і вибору релевантних критеріїв кластеризації, що вимагає глибокого знання предметної області та застосування методів дискримінантного аналізу. Крім того, дефіцит чітко унормованих дефініцій у науковому та нормативному просторі ускладнює створення системного механізму моніторингу та регулювання діяльності кластерів.

Для забезпечення ефективності кластерного управління необхідне не лише уточнення термінологічного апарату, а й розробка комплексної класифікації організаційних форм кластерів. Це створить умови для впровадження кластерних моделей у державну політику підтримки інноваційної економіки та просторового розвитку.

З огляду на стратегічну важливість впровадження кластерного підходу в контексті інноваційного розвитку національної економіки, постає потреба

нормативного закріплення визначення кластера як багаторівневої взаємодіючої системи. Така система функціонує у форматі регіональних, національних або транснаціональних мереж виробничих і сервісних організацій, об'єднаних критичною масою учасників, серед яких підприємства, постачальники, споживачі, інноваційні й інфраструктурні суб'єкти. Усі вони пов'язані через вертикальні та горизонтальні зв'язки у процесі створення доданої вартості, зберігаючи при цьому правову самостійність, але об'єднані спільною стратегією та спільною практикою діяльності. Це визначення спирається на низку сутнісних ознак. Передусім, доцільно наголосити на необхідності наявності критичної кількості елементів, відсутність яких свідчить про недоформованість або неефективність кластерного утворення. Як приклад, ігнорування участі інституцій інноваційного спрямування — таких як центри трансферу технологій, науково-дослідні установи чи університети — може свідчити про нездатність такого утворення до забезпечення належного рівня конкурентоспроможності, що, відповідно, може обмежити доступ до державних програм підтримки.

Окрім регіонального рівня, сучасні кластери характеризуються здатністю до масштабування в межах національного або міждержавного простору, адаптуючись до змін у структурі галузей, міжнародних ринках та нормативно-правовому полі. Первинні моделі кластеризації наприкінці ХХ століття зосереджувались переважно в локальних інноваційних зонах, зокрема, як у випадку Силіконової долини в США. Проте вже у 1990-х роках почали з'являтися перші транснаціональні структури, що поступово еволюціонували у напрямку формування глобальних економічних систем із притаманною їм диверсифікацією та міжгалузевою інтеграцією.

На сучасному етапі розвитку економічної думки територіально організовані кластери найчастіше асоціюються з регіональними моделями, що є наслідком домінування в українській науковій традиції геопросторового підходу до кластеризації. Такі моделі передбачають тісну взаємодію між підприємствами, освітніми та науковими установами, що функціонують у межах конкретного адміністративного регіону, сприяючи створенню доданої вартості завдяки синергії співпраці. Аналогічний підхід активно використовується у практиці ЄС, США, Японії, де кластери інтегровані у механізми реалізації регіональної політики, спрямованої на стимулювання інновацій та підтримку малого й середнього бізнесу.

Разом із тим, процеси глобалізації та активізація транскордонної економічної взаємодії вимагають перегляду традиційних регіональних концепцій. Зосередженість лише на локальній концентрації ресурсів і суб'єктів обмежує потенціал інтеграції у глобальні ланцюги вартості. Потреба у трансформації кластерних структур у бік транскордонних та багаторівневих форматів зумовлена розширенням горизонтів міжнародного співробітництва, активним трансфером технологій та інноваційним обміном. Ці процеси, згідно з аналітичними висновками провідних світових економічних організацій, сприяють формуванню кластерів, здатних генерувати додану вартість на рівні макроекономічних систем.

У цьому контексті стає очевидною необхідність перегляду методологічних підходів до кластеризації, які повинні відображати вимоги глобалізованої економіки та цифрового суспільства. Застарілі моделі, що ґрунтуються виключно на географічній локалізації, потребують доповнення через впровадження цифрових платформ, сучасних систем управління та інноваційних технологій, здатних забезпечити ефективну взаємодію незалежно від фізичних обмежень. Концепція мережових кластерів, що використовує переваги віртуального середовища, відкриває нові перспективи підвищення продуктивності, зменшення транзакційних витрат та посилення інноваційної динаміки.

Враховуючи зазначені трансформації, актуальним є формування нової кластерної політики, що синтезує класичні підходи із можливостями цифрової епохи. Інтеграція вітчизняної економіки у світові виробничі й технологічні мережі завдяки використанню міжнародних кластерних стратегій дозволяє зміцнити національні позиції на глобальних ринках. Кластеризація в такому форматі набуває статусу стратегічного інструменту довгострокового економічного розвитку та конкурентного зростання, виходячи далеко за межі традиційного регіонального підходу.

Ідея кластеризації як ефективної моделі організації інноваційного економічного розвитку має глибокі історичні витoki та пройшла складну еволюцію, зазнаючи концептуальних змін відповідно до трансформацій глобального економічного середовища. Перші теоретичні обґрунтування феномену агломерації економічної активності було сформульовано, як вже згадувалось, ще у працях А. Маршалла наприкінці XIX століття, де описано концентрацію підприємств у межах однорідних секторів як джерело ефективності. Подальший розвиток кластерної концепції було закладено у працях М. Портера [1; 2; 3], зокрема у моделі «діаманта конкурентних переваг» (1990), що відображає взаємозв'язок географічної концентрації економічних агентів з підвищенням інноваційної спроможності регіонів.

На основі портерівського підходу до визначення конкурентних переваг, кластери стали невід'ємною частиною стратегій національного та регіонального розвитку у провідних країнах світу. Їх формування передбачає взаємодію підприємств, науково-дослідних центрів, освітніх закладів та державних інституцій в рамках територіально-галузових систем, що функціонують як інноваційні екосистеми, технологічні хаби та наукові парки.

В українських реаліях формування кластерів активізувалося у другій половині 1990-х років, зумовлене потребою подолання системної неконкурентоспроможності традиційних моделей господарювання. Первинні кластерні ініціативи спостерігалися у високотехнологічних сферах: ІТ, авіаційна промисловість, аграрний сектор. Утім, їх розвиток був обмежений низкою системних бар'єрів – недосконалістю правової інфраструктури, фрагментарністю кооперацій між учасниками та низьким рівнем державної підтримки.

Міжнародний досвід демонструє, що ефективне функціонування кластерних структур потребує адаптації інституційних моделей до національних особливостей, з урахуванням локальних соціально-економічних параметрів. Саме це обґрунтовує необхідність розроблення індивідуалізованих механізмів розвитку кластерів в Україні, які сприятимуть підвищенню інноваційного потенціалу та соціально-економічного зростання.

Кластеризація є потужним інструментом створення робочих місць, розвитку підприємництва та активізації регіональних економік. У контексті сучасних глобальних викликів, зокрема пандемії COVID-19 та війни в Україні, посилилась увага до питань диверсифікації виробництва та реіндустріалізації. Це зумовлює необхідність інтеграції українських кластерів у глобальні ланцюги доданої вартості як засіб зменшення економічної вразливості та забезпечення стійкого розвитку.

Україна демонструє поступове наближення до європейських виробничих мереж. Зокрема, на тлі зростання обсягів експорту після 2014 року спостерігається трансформація експортної структури, хоча й зберігається домінування продукції з низькою доданою вартістю. Стратегічною метою є створення умов для зростання частки високотехнологічного експорту та формування ефективних виробничо-збутових систем.

До ключових переваг України можна віднести географічну логістику, наявність значного людського капіталу, порівняно невисоку вартість робочої сили та високий

рівень інтеграції до європейських інституцій. Позитивні динаміки у сфері інформаційних технологій, зокрема експорту ІТ-послуг, свідчать про активну участь українських компаній у транснаціональних інноваційних екосистемах [14].

У межах функціонування кластерних моделей в Україні спостерігається тенденція до консолідації. Так, 24 березня 2022 року створено Український кластерний альянс, що на початку об'єднав 16 провідних кластерних організацій задля формування системного підходу до реалізації інноваційного потенціалу країни [19].

Промислові підприємства, інтегровані в глобальні ланцюги доданої вартості, демонструють приклади успішної реалізації кластерних стратегій. Наприклад, холдинг СКМ здійснює повний виробничий цикл металургійної продукції, що дозволяє йому функціонувати в межах світового ринку сталі. Компанія Kernel, як один із лідерів у сфері агропромислового виробництва, активно розвиває експортні ланцюги постачання. Розробка передових ІТ-рішень компанією Luxoft для глобальних автовиробників демонструє потенціал українського технологічного сектору.

У світлі глобальних викликів та потреби відновлення української економіки кластеризація відіграє ключову роль у зміцненні позицій малих і середніх підприємств, створенні синергії між наукою, освітою, бізнесом та державою. Це створює умови для формування сталих економічних моделей розвитку на засадах інноваційності, ефективності ресурсного використання та інтеграції до глобального простору [15].

Існуючий потенціал українського машинобудування, зокрема літакобудування, виявляє низку системних бар'єрів, які гальмують розвиток галузі в повному обсязі, водночас відкриваючи перспективи для інтеграції в глобальні виробничі мережі у сегментах аграрного машинобудування, вагонобудування та суднобудування. Українські заводи можуть ефективно постачати до ЄС металопродукцію, складні механічні компоненти й запчастини, що сприяє підвищенню експортного потенціалу регіонів.

Кластеризація в цьому контексті виступає каталізатором розвитку економіки завдяки своєму розташуванню поблизу великих ринків, розвиненій транспортно-логістичній інфраструктурі та активному впровадженню ІТ-рішень. Прикладом успішного поєднання цих чинників є Закарпатський автомобільно-електронний кластер, до складу якого входять «Єврокар», «Джейбіл», «Ядзакі» та «Фішер». Саме цей кластер першим у країні почав виходити на міжнародні платформи виробничої кооперації [17].

Активна співпраця українських компаній із світовими лідерами дала змогу «Прогрестех-Україна» стати інженерним партнером Boeing у розробці авіаційного ПЗ, а «С-Інжиніринг» — частиною міжнародної групи SE Group. Суднобудівний сегмент представлено МДЕМ (Миколаїв), який співпрацює з нідерландською корпорацією Damen, а «Інфоком ЛТД» (Запоріжжя) розвиває мультисервісні технології в альтернативній енергетиці, робототехніці та електромобільності, що підтверджує їхню участь у глобальних ланцюгах вартості [17].

Для посилення інтеграції українських кластерів у міжнародні мережі необхідно реалізувати низку кроків: гармонізацію технічних стандартів із європейськими, формування інноваційних екосистем високотехнологічного спрямування та спеціалізацію кластерів за принципами «smart integration». Національна стратегія розвитку кластерів до 2027 р. передбачає підтримку таких заходів, а GIZ уже сприяв започаткуванню інжинірингових ініціатив у Запорізькій та Харківській областях [31].

Серед ключових викликів, що стримують ефективність кластерного підходу в Україні, виокремлюють нестачу інформаційної підтримки, низьку мотивацію МСП до об'єднання, обмежений досвід кластерного менеджменту, регіональну інвестиційну нерівномірність та відсутність єдиного правового й методологічного поля [18].

Подолання цих бар'єрів сприятиме формуванню конкурентоспроможної економіки на засадах інноваційних кластерних моделей і поглибленню участі країни в глобальних ланцюгах створення вартості [19].

У наукових дослідженнях інноваційні кластери визначають як мережі, де основну роль відіграють науково-дослідні установи, технопарки, бізнес-інкубатори, венчурні фонди та інші елементи, що сприяють трансферу знань і швидкій комерціалізації розробок. Прикладами світових біотехнологічних кластерів є Бостонський/Кембриджський кластер і Medicon Valley, де співпраця університетів, лікарень і компаній забезпечує стійкий інноваційний цикл [20]. Ці моделі демонструють гнучку мережеву організацію управління, що посилює роль фасилітаторів, імітаторів та авторів концептів у процесі створення нових продуктів [21, с. 10].

Адаптація найкращих світових практик кластеризації з урахуванням національних особливостей її підтримки (Рис.1) і злагоджена державна політика дозволять Україні посилити позиції на світовому ринку, створити стійкі інноваційні екосистеми та забезпечити довгострокове економічне зростання.

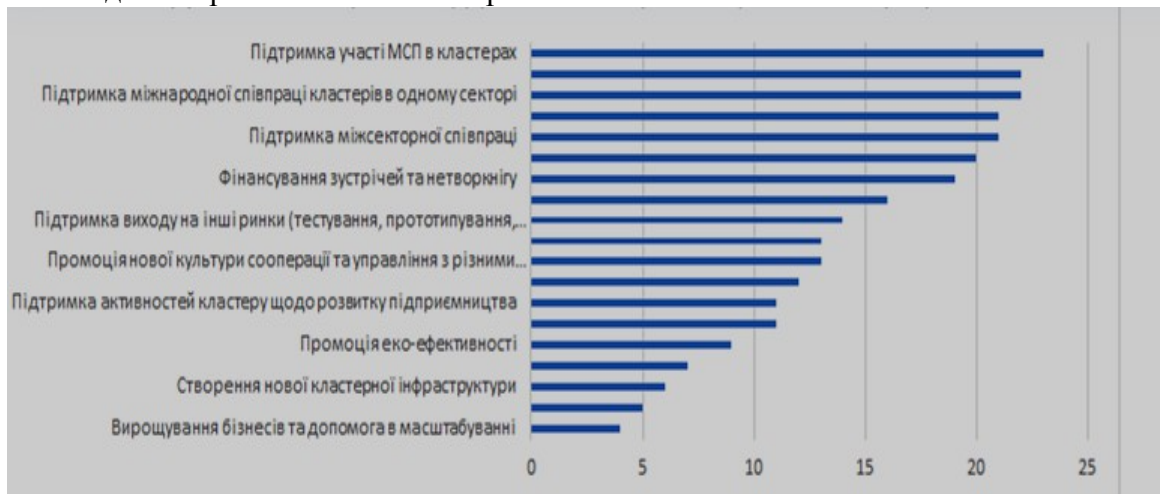

Рис.1. Інструменти та напрямки підтримки кластерів в національних програмах

Fig. 1. Tools and areas of cluster support in national programs

Джерело: [23]

Відповідно до зібраних даних, 28 із 30 національних програм державної підтримки включають фінансування діяльності кластерів та їхніх учасників (Рис. 2). У межах цих програм кластерні об'єднання отримують право брати участь у державних конкурсах із грантових та інвестиційних ініціатив, розмір фінансування та склад бенефіціарів яких суттєво різняться залежно від країни. Так, у Франції загальна сума підтримки кластерів досягає 144 млн євро щорічно. Основними напрямками цієї підтримки вважаються розвиток людського капіталу через освітні програми, організація інформаційних кампаній та конференцій із форматом «людина-людина» (C2C), а також інвестування в науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи.

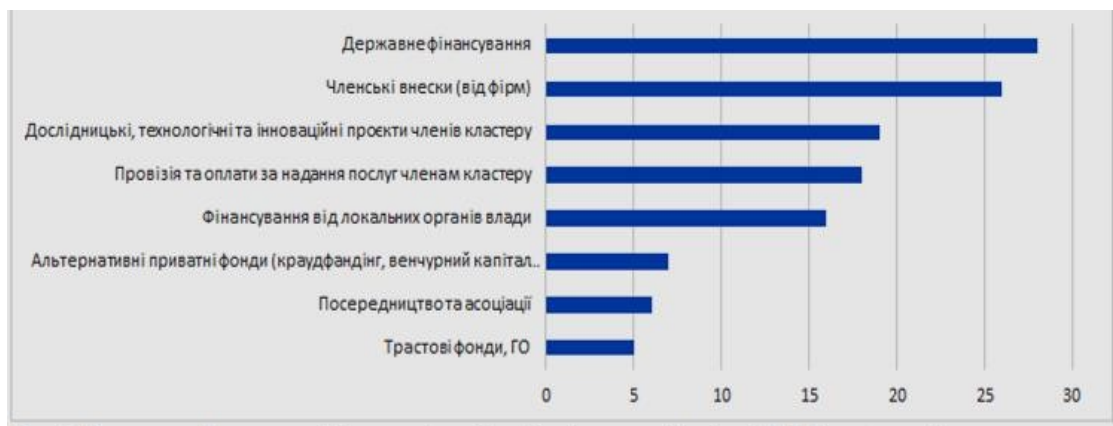

Рис.2. Фінансування створення та розвитку кластерів

Fig. 2. Financing the creation and development of clusters

Джерело: [24]

У Великобританії реалізовано національну стратегію прискорення зростання високотехнологічних секторів, яка передбачає стимулювання інноваційних стартапів і мультинаціональних компаній, розвиток акселераторів та програм обміну талантами [25]. Іспанія працює за принципом співфінансування кластерного менеджменту в пропорції 50/50, що дозволяє ефективно втілювати стратегічні ініціативи та надавати широкий спектр послуг учасникам [26]. Данія та Канада створюють «суперкластери» шляхом об'єднання наявних кластерів, формуючи відповідно 10 національних мереж і 47 регіональних асоціацій, що забезпечують інтеграцію дослідницької і виробничої баз [27]. Польща і Німеччина реалізують програми інтернаціоналізації, спрямовані на розширення ринків збуту та доступ до фінансування, а угорський уряд інтегрував кластерні ініціативи до ключових програм стратегічного розвитку [28]. У Словенії кластерні організації беруть активну участь у формуванні національної стратегії «розумної спеціалізації» [29]. Франція ж, крім внутрішнього фінансування, інвестує в міжнародні проекти, поєднуючи розвиток людського капіталу із запровадженням вдосконалених управлінських практик [30].

В Україні механізми державної підтримки кластерів перебувають у зародковому стані, що значно відрізняє її від лідерів кластерної політики в ЄС та Північній Америці. Для подолання цього розриву необхідно розробити дієву кластерну політику, яка б узгоджувала регіональні пріоритети, специфіку економічних секторів та рівень інноваційної спроможності [31]. У межах проекту «Імплементация Угоди про асоціацію Україна–ЄС у сфері торгівлі» АППАУ за підтримки GIZ GmbH започаткувала розвиток двох кластерів ІАМ (інжиніринг, автоматизація, машинобудування) у Запорізькій та Харківській областях, націлених на зміцнення промислових ланцюгів та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників [32].

Висновки. Узагальнення викладеного матеріалу свідчить про те, що економічна кластеризація виступає потужним інструментом стимулювання інноваційного розвитку, здатним поєднувати переваги територіальної концентрації ресурсів і міжгалузевої кооперації. Історичний аналіз, розпочинаючи з ранніх спостережень А. Маршалла та моделі «індустріальних округів» італійської школи, а також концепції «діаманта конкурентних переваг» М. Портера, демонструє еволюцію кластерних підходів від просторового скупчення підприємств до багатовимірних інтегрованих екосистем. Сучасні кластерні утворення поєднують виробничі, наукові та освітні інституції, логістичні та консалтингові структури, що створює умови для гнучкого обміну технологіями та знаннями й сприяє підвищенню продуктивності й інвестиційної привабливості регіонів.

Емпіричні дослідження підтверджують, що кластерні об'єднання здатні активізувати розвиток малих і середніх підприємств, формувати нові бізнес-моделі та створювати робочі місця, що особливо важливо в умовах глобальних економічних шоків і військових конфліктів. Для України, де первинні кластери зародилися в ІТ-секторі, авіабудуванні та агропромисловості, ключовими бар'єрами лишаються нестача комплексного нормативно-правового поля, фрагментарність кооперації та нерівномірність державної підтримки. Разом із тим поява Українського кластерного альянсу та реалізація програм ІАМ у Запорізькій і Харківській областях демонструють поступові зрушення в напрямі формування системного підходу та інтеграції в міжнародні виробничі мережі.

Аналіз міжнародної практики свідчить про ефективність різноманітних моделей державної підтримки: від співфінансування менеджменту в Іспанії до створення «суперкластерів» у Данії та Канаді й пріоритетних національних стратегій у Великобританії та Франції. Українська політика кластерного розвитку потребує гармонізації технічних стандартів, стимулювання науково-освітніх ініціатив та формування «smart integration» стратегій для забезпечення конкурентоспроможності на глобальному рівні.

Ключовим висновком є необхідність трансформації теоретико-методологічних засад кластеризації з урахуванням національних реалій, що вимагає створення адаптованих дефініцій, класифікацій та методичних рекомендацій. Розбудова високотехнологічних екосистем, впровадження цифрових платформ і розвитку людського капіталу дозволять не лише розвинути внутрішній ринок, а й інтегрувати Україну у світові ланцюги доданої вартості. Таким чином, кластерний підхід, поєднаний із стратегіями регіональної політики та інноваційного менеджменту, стає базою стратегічного зростання на макро- та мікрорівні економіки.

1. Michael E. Porter. The competitive advantage of nations. Free Press, 1990, 855 с.
2. Porter Michael E. Clusters and the New Economics of Competition. *Harvard Business Review*. 2002. November-December. P. 77–90.
3. Porter, M.E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: Free Press. 1980. 397 p.
4. Гражевська Н.І. Регіональний вектор розвитку національних економік у глобальному середовищі. Зб. наукових праць. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2007. № 13. С. 72–78.
5. Кириленко В.І. Конкурентоспроможність як критерій економічної безпеки. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2007. №13 С. 34–37.
6. Леоненко П.М., Черепніна О.І. Сучасні економічні системи: навч. посіб. К. : Знання, 2006. 430с.
7. Кропельницька, С. О. Особливості формування фінансових відносин у кластері народних художніх промислів. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. №5. Р. 51-59.
8. Соколенко С.І. Промислова і територіальна кластеризації як засіб реструктуризації. Соціальні аспекти та фінансування індустріальної реструктуризації: Матеріали конференції 26–27 жовтня 2003 р. Київ: Регіональний форум, 2003. С. 24–28.
9. Малий М.В., Войнаренко М.П. Будівельний кластер – європейський шлях розвитку. Хмельницький: Асоціація «Поділля Перший», 2005. 32 с.
10. Войнаренко М. Концепції кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні. *Економіст*. 2000. № 1. С. 29–31
11. Амоша М.І., Некрасова К.В. Формування кластерної моделі соціально – економічного розвитку міста. *Економіка будівництва і міського господарства*. 2005. № 1. С. 13–18.
12. Гришова І.Ю., Шестаковська Т.Л. Роль консюмеризму в соціально-економічних процесах. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 6. С. 75–82
13. Митяй О.В. Концепція організаційно-економічного механізму підвищення ефективності діяльності аграрного підприємства. *Економіка: реалії часу*. 2013. № 2 (7). С. 39– 46.
14. Самійленко Г. Кластерні структури регіонів України: теоретичні аспекти, проблеми та перспективність практичної реалізації. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. №1. С. 155-165.

15. Ekaterina Islankina & Thomas Wolfgang Thurner. Internationalization of Cluster initiatives in Emerging industries and value chains. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/cluster/emerging-industries_en (дата звернення: 02.02.2024).
16. Шпак Ю. В. Кластерний підхід в управлінні територіальним розвитком України. *Регіональне управління та місцеве самоврядування*. 2020. URL: <http://customsadmin.umsf.in.ua/archive/2020/2/34.pdf>.
17. Asheim B. Industrial districts as 'learning regions': a condition for prosperity. *European Planning Studies* 1996. №4(4). P.379–400.
18. Талавіра Д. В. Кластерний розвиток в сучасний період глобалізації. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 259 с.
19. Ukrainian Cluster Alliance. *Офіційний вебсайт Українського кластерного альянсу*. 2025, <https://www.clusters.org.ua/>.
20. Вольчик В. В. Інституційна та еволюційна економіка. К.: КІП. 2019. 228 с.
21. European Cluster Collaboration Platform. URL: <https://www.clustercollaboration.eu/cluster-organisations>
22. Миролубова Т.В., Афоніна А.Г. Економічний зміст та механізм управління розвитком кластерів у регіональній економіці: монографія. К.: КНДУ, 2018.
23. Sopoligová M., Pavelkov D. Cluster policy in Europe and Asia: A comparison using selected cluster policy characteristics. *International Studies*. 2017. № 10(3). P. 35-50.
24. Bortagaray I., Tiffin S. Innovation clusters in Latin America. Paper presented at 4th International Conference on Technology Policy and Innovation. Brazil, Curitiba. Aug. 28 – 31, 2000. 40 p. URL: <http://www.ic2.utexas.edu/ictpi/mirror/curitiba2000/papers/S11P01.PDF> (дата звернення: 02.02.2024)
25. Амоша А.І., Большаков В.І., Мінаєв А.А. Українська металургія: сучасні виклики та перспективи розвитку. Донецьк: НАН України, Ін-т економіки промисловості. 2018. 114 с.
26. Бубенко П.Т. Інституційна динаміка просторової організації економічного розвитку: монографія. Харків: ХНАМГ. 2018. 295 с.
27. Бутко М. П., Самійленко Г. М. Кластерний підхід до розвитку базових галузей регіональної економіки в сучасних умовах: монографія / під заг. наук. кер. д-ра екон. наук, проф. М. П. Бутка. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2012. 372 с.
28. Варналій З.С., Кузнецова І.С. Державна регуляторна політика у сфері малого підприємництва: монографія. К.: НАН України, Ін-т екон. прогнозування, 2021. 104 с.
29. Вольфганг П. Кластерна модель регіонального розвитку. *Перспективні дослідження*. 2019. № 2. С. 33–39.
30. Вольчик В. В. Інституційна та еволюційна економіка. К.: КІП. 2019. 228 с.
31. Національна програма кластерного розвитку до 2027 року. Концепція, орієнтири розвитку, рекомендації. *Industry4Ukraine*. 2020. С. 74.
32. Примостка О. О. Методологічні підходи до побудови кластерної моделі в регіональній політиці ЄС. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 18. Ч.2. С. 150-153.

References

1. Porter, M. E. *The Competitive Advantage of Nations*. Free Press, 1990.
2. Porter, M. E. "Clusters and the New Economics of Competition." *Harvard Business Review*, 2002, pp.77–90.
3. Porter, M. E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. Free Press, 1980.
4. Grazhevskaya, N. I. "Regional Vector of National Economies' Development in a Global Environment." *Theoretical and Applied Problems of Economics*, no. 13, 2007, pp. 72–78.
5. Kyrylenko, V. I. Competitiveness as a Criterion of Economic Security. In *Theoretical and Applied Problems of Economics*, no. 13, 2007, pp. 34–37.
6. Leonenko, P. M., & O. I. Cherepnina. *Modern Economic Systems: Textbook*. Znannia, 2006.
7. Kropelnyska, S. O. "Peculiarities of the Formation of Financial Relations in the Cluster of Folk Arts and Crafts." *Actual Problems of Economics*, no. 5, 2008, pp. 51–59.
8. Sokolenko, S. I. "Industrial and Territorial Clustering as a Means of Restructuring." In *Social Aspects and Financing of Industrial Restructuring*. Regional Forum, 2003.
9. Maliy, M. V., & M. P. Voynarenko. *Building Cluster: The European Development Path*. Podillia Pershyi Association, 2005.
10. Voynarenko, M. "Cluster Concepts as a Way to Revive Regional Production." *Ekonomist*, no.(1), 2000, pp. 29–31.
11. Amosha, M. I., & K. V. Nekrasova. "Formation of a Cluster Model for a City's Socio-Economic Development." *Economics of Construction and Urban Management*, no.1, 2005, pp. 13–18.
12. Hryshova, I. Y., & T. L. Shestakovska. "The Role of Consumerism in Socio-Economic Processes." *Scientific Notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no.6, 2016, pp.75–82.

13. Mytyai, O. V. "The Concept of an Organizational-Economic Mechanism to Improve the Efficiency of an Agricultural Enterprise." *Economics: Realities of Time*, no.2(7), 2013, pp.39–46, economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html
14. Samiilenko, H. "Cluster Structures of Ukrainian Regions: Theoretical Aspects, Problems and Prospects of Practical Implementation." *Problems and Prospects of Economics and Management*, no.(1), 2019, pp.155–165.
15. Islankina, E., & T. W. Thurner. "Internationalization of Cluster Initiatives in Emerging Industries and Value Chains." European Commission, ec.europa.eu/growth/industry/policy/cluster/emerging-industries_en. Accessed 02 Feb.2024.
16. Shpak, Y. V. "Cluster Approach in Territorial Development Management of Ukraine." *Regional Management and Local Self-Government*, 2020, customsadmin.umsf.in.ua/archive/2020/2/34.pdf
17. Asheim, B. "Industrial Districts as 'Learning Regions': A Condition for Prosperity." *European Planning Studies*, no.4(4), 1996, pp.379–400.
18. Talavira, D. V. Cluster Development in the Modern Period of Globalization (VIII All-Ukrainian Scientific-Practical Conference Proceedings. Borys Grinchenko Kyiv University, 2020.
19. Ukrainian Cluster Alliance, www.clusters.org.ua/.
20. Volchyk, V. V. *Institutional and Evolutionary Economics*. KPI, 2019.
21. European Cluster Collaboration Platform, www.clustercollaboration.eu/cluster-organisations
22. Myroliubova, T. V., & A. H. Afonina. *Economic Content and Management Mechanism for Cluster Development in Regional Economy*. KNDU, 2018.
23. Sopoligová, M., & D. Pavelkov. "Cluster Policy in Europe and Asia: A Comparison Using Selected Cluster Policy Characteristics." *International Studies*, no.10(3), 2017, pp.35–50.
24. Bortagaray, I., & S. Tiffin. "Innovation Clusters in Latin America." *Paper presented at the 4th International Conference on Technology Policy and Innovation*. Curitiba, 2000, www.ic2.utexas.edu/ictpi/mirror/curitiba2000/papers/S11P01.PDF. Accessed 02 Feb.2024.
25. Amosha, A. I., Bolshakov, V. I., & Minaev, A. A. (2018). *Ukrainian Metallurgy: Modern Challenges and Development Prospects*. Donetsk: NAS of Ukraine, Institute of Industrial Economics.
26. Bubenko, P. T. (2018). *Institutional Dynamics of Spatial Organization of Economic Development* [Monograph]. Kharkiv: KhNAMG.
27. Butko, M. P., & Samiilenko, H. M. (2012). *Cluster Approach to the Development of Basic Sectors of the Regional Economy in Modern Conditions* [Monograph]. Nizhyn: Aspekt-Polygraph.
28. Varnaliy, Z. S., & Kuznetsova, I. S. (2021). *State Regulatory Policy in the Sphere of Small Entrepreneurship* [Monograph]. Kyiv: NAS of Ukraine, Institute of Economic Forecasting.
29. Wolfgang, P. "Cluster Model of Regional Development." *Perspectives in Research*, no.2, 2019, pp. 33–39.
30. Volchyk, V. V. *Institutional and Evolutionary Economics*. KPI, 2019.
31. Industry4Ukraine. *National Cluster Development Program until 2027: Concept, Development Guidelines, Recommendations*, 2020.
32. Prymostka, O. O. "Methodological Approaches to Building a Cluster Model in EU Regional Policy." *Scientific Bulletin of Kherson State University*, no.18(2), 2016, pp.150–153.

Дата подання: 15.04.2025